

HALKBİLİMİ ÇALIŞMALARINDA DİSİPLİNLERARASILIK: “NEDEN”, “NE ZAMAN”, “NEREDE” VE “NASIL”?

INTERDISCIPLINARYISM IN FOLKLORE STUDIES: WHY, WHEN, WHERE AND HOW?

Ahmet KESKİN**

ÖZ: Günümüzde müstakil bir disipliner yetkinliğe ulaşmış bulunan halkbiliminin -zaman zaman ve yanlış bir şekilde- çeşitli disiplinlere bağımlı ya da onların bir alt çalışma alanı imiş gibi değerlendirilebildiği görülmektedir. Bunda, halkbiliminin inceleme alanına giren konuları derlemek, incelemek ve çözümlmek için kullanabileceği kendine özgü kuram ve yöntemleri oluşturmakta diğer disiplinlere görece hayli geç kalmasının da etkisi büyük olmalıdır. Bu algının oluşmasında yine, halkbiliminin inceleme alanına giren konuların uzun yıllar boyunca, farklı disiplinlerde uzmanlaşmış araştırmacılar tarafından çalışılması da etkili olmuştur. Bireyin ve toplumun kültürel üretim ve tüketim biçimlerini çeşitli yönleriyle ve kendine özgü yöntemlerle inceleyen halkbiliminin, insan ve toplum bilimlerinin diğer disiplinleri ile yakından ilişkili olduğu tartışmadan uzak bir konudur. Hatta halkbilimini, inceleme alanına giren konuların incelenip çözümlenmesi süreçlerinde disiplinlerarası etkileşimlere en açık disiplinlerden biri olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla da müstakil bir disiplin olarak kendi kuramsal zeminini gündün güne güçlendirerek konu kadrolarını genişleten halkbilimi ile diğer insan ve toplum bilimleri ile sosyal bilimler disiplinleri arasındaki ilişki ve etkileşimlerin kuramsal bir çerçevede tartışılması artık bir gereklilikten çok zorunluluk halini almıştır. Bu dikkatten hareketle çalışmada, halkbilimini disiplinlerarası kılan temel nitelikler ile halkbilimi çalışmalarında disiplinlerarası yaklaşımlardan nasıl yararlanılabileceği gibi konular üzerinde durulmuştur. Çalışmada ayrıca, halkbiliminin müstakil bir disiplin olarak diğer kültür bilimi disiplinlerine nasıl katkı sağlayabileceği de tartışılmıştır. Böylece, kültür bilimleri alanında disiplinlerarasılık konusu, halkbilimi çalışmaları örnekleminde çeşitli yönleriyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halkbilimi, disiplinlerarasılık, kuram ve yöntem, nedensellik.

ABSTRACT: *There is little doubt that folklore, which has generally attained a sense of self-disciplinary competence, can actually be regarded as being dependent on various disciplines or as a sub-branch of other fields of study. There within this, the fact that folklore has emerged relatively late in comparison to other disciplines therefore has a considerable impact upon how it forms its own unique theories and methods in which it uses compile, examine, and analyze topics that fall within its broad umbrella. This perception has also been influenced by the fact that the subjects within the field of folklore have long been studied by researchers specializing in other disciplines. Folklore examines the cultural production and absorption of both individuals and societies alike from various angles using its own unique methodology, and yet is closely related to other disciplines that fall under the humanities and social sciences. In fact, it would not be wrong to define folklore as being one of the most open to interdisciplinary*

* Bu makale, Toplum ve Kültür Araştırmaları Derneği (TOKÜAD) tarafından 3-5 Ekim 2019 tarihlerinde düzenlenen “Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu”nda aynı adla sunulan bildiri metninin gözden geçirilmiş hâlidir.

** Dr. - Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Giresun - ahmetkeskinahmet@gmail.com

exchange when it comes to analyzing the array of topics that it deals with. In turn, as an independent discipline, it has become a necessity to discuss the relationship and interaction between folklore and other humanities/social sciences disciplines, which not only strengthen its theoretical base but also continuously feeds and therefore widens the range of subjects that it looks at. In accordance with this notion, the article therefore focuses on the basic characteristics that render folklore as being interdisciplinary branch of study, as well as looks how interdisciplinary approaches are used in folkloric studies. Moreover, it also attempts to discuss how folklore as an independent discipline can contribute to other cultural disciplines. Thus, the issue of interdisciplinaryism within the context of cultural sciences was analyzed using examples collected from folklore studies as a point of reference.

Keywords: *Folklore, interdisciplinaryism, theory and method, causality.*

Giriş

Bilim ve insanlık tarihinde asırlar boyunca süren gelişmeler sonucunda disiplinlerin müstakilleşme süreci başlamış, bunu takiben disiplinlerin profesyonelleşmesi ve sınırların keskinleşmesi aynı zamanda bir paradigma parçalanmasına da zemin hazırlamıştır. Söz konusu parçalanma sonucu oluşan yeni paradigmlar, buradan oluşan yeni disiplinler ve bunlarla diğer disiplinler arasındaki etkileşimler neticesinde bilimsel alanda yeni araştırma sahaları, yeni disiplinler ve yaklaşımlar oluşumunu sürdürmüştür. Bu yaklaşımlardan biri olarak disiplinlerarasılık; yenilik, iş birliği ve rekabetin gün geçtikçe önem kazandığı bilim dünyasında birkaç disiplinin bilgi, kavram veya tekniklerinin entegrasyonu sonucu ortaya çıkarılan yeni bilgi, yöntem ve kuramlar aracılığıyla bilimsel çalışmalarda daha derin bir araştırma ve çözümleme yaklaşımı oluşturmayı hedefleyen yeni ve dönüştürücü bir paradigma olarak belirlemiştir. Disiplinlerarasılık böylece, disiplinlere kendilerini yenileme, tek başına çözmeleri olanaksız olan karmaşık problemleri çözme ve gelişip değişen bilgi ve bilim dünyasında varlıklarını çok boyutlu bir şekilde sürdürebilme olanağı sağlamıştır.

Müstakil bir disiplin olarak ortaya çıkışında ve gelişiminde, farklı disiplinlerde çalışan araştırmacıların gerçekleştirmiş oldukları çalışmaların önemli bir tesiri bulunan halkbilimini de bu gelişmelerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Nitekim, halkbiliminin inceleme alanına giren, özellikle de karmaşık problemlerin çok yönlü niteliklerinin bütüncül olarak incelenmesinde disiplinlerarası iş birliğinin gereğinin ve öneminin fark edilmesiyle disiplinlerarası etkileşimlerin halkbilimi içerisindeki ağırlığı da hızla artmıştır. Böylece, nevi şahsına münhasır özellikleriyle zaten birçok disiplinin birleştiği bir kavşak hükmündeki halkbilimi, disiplinlerarası etkileşimlerin en fazla görüldüğü çalışma alanlarından biri olarak ön plana çıkmıştır. Disiplinlerarası çalışmaların genelde insan ve toplum bilimleri özelde ise halkbilimi çalışmaları için önemi gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. Tüm bu gelişmeler, disiplinlerarası iletişim ve etkileşimlerin nasıl gerçekleştirilebileceği konusuyla ilgili problemleri de beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmada, halkbilimi çalışmalarında disiplinlerarası etkileşimlerin nasıl yönetilebileceği konusu ele alınmıştır. Bu doğrultuda çalışmada öncelikle disiplinlerarasılığın temelleri üzerinde kısaca durulmuştur. Ardından, halkbilimi ve disiplinlerarası ilişkiler ve etkileşimler konusu çeşitli yönleriyle değerlendirilmiştir. Böylece halkbilimi çalışmalarında disiplinlerarası yaklaşımın neden, hangi durumlarda, nerede, ne zaman ve nasıl kullanılabileceği konusu aydınlatılmıştır.

1. Disiplinlerarasılık Nedir?

“Disiplinlerarasılık” (*interdisciplinarity*), geniş ve karmaşık konulara ve sorulara yanıt bulma, birden fazla disipline ait bilgi, veri, teknik, araç, kuram ve görüşleri/fikirleri bütünleştirme, problemleri çözmeye daha kapsamlı bir bakış açısı sağlama anlayışıyla disiplinlerarasında kurulan köprüler sonucunda yapılan bilgi ve yaklaşım ödünçlemelerinin birbirine entegre edilip yeniden yapılandırılarak kullanıldığı kuram ve yaklaşımları kapsayıcı genel bir adlandırma olarak ön plana çıkmıştır. Net bir tanım veya kesinleşmiş yöntemler yerine devinen bir bilimsel yöntem olarak beliren disiplinlerarası yaklaşımlar, bir disiplin içinde geliştirilmiş araştırma tekniklerini ve yaklaşım modellerini bir başka disiplinin kullanımına açarak yeni bakış açıları, bütüncül inceleme ve çözümlenme olanakları sunmaktadır. Disiplinlerarasılık bu bakımdan, farklı disiplinlerden gelen bilgi, veri, teknik, araç, perspektif, kavram ve/veya teorilerin birleştirilmesi, iş birliği içinde işletilerek yeni bilgi yapılandırma ve üretme sürecine sokulmasıdır.

Bir konunun tek disiplinin görüş ve yaklaşımlarıyla ele alınması ile birden fazla disiplinin görüş ve yaklaşımlarının birleştirilmesi sonucu şekillenen geniş yaklaşımlı ve bütüncül çerçevede çözümlenmesi arasında oluşacak fark, disiplinlerarasılığın temel varlık nedenini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda disiplinlerarasılık, çok geniş veya karmaşık bir konuyu merkez bir disiplinden hareketle, tek bir disiplinin sınırlı, baskın veya katı yaklaşımlarından hareketle incelemek yerine daha kapsamlı, derinlemesine ve bütüncül bir anlayışla, çeşitli disiplinlerin bilgi, veri, teknik, araç, yaklaşım veya kavramlarının birleştirilip bütünleştirilerek ilgili konu üzerinde uygulanması esasına dayanır. Disiplinlerarasılığın disiplinlere en büyük katkısı tam da bu noktada gerçekleşmektedir.

Disiplinlerarasılığın temel terimleri arasında yer alan *blending* (harmanlama, kaynaştırma), *building bridge* (köprü kurma), *borrowing* “ödünçleme”, *collaboration* “işbirliği”, *exchange* (değiş tokuş), *focusing* (odaklanma), *hybridization* (karmalaştırma), *integration* (bütünleştirme, birleştirme, uyuşturma), *interacting* (birbirini etkileme, etkileşim), *linking* (bağlama, birleştirme), *restructuring* (yeniden yapılandırma) vb. ifadelerinin tümü disiplinlerarası yaklaşımların temel mantığını ve diğer yaklaşımlardan ayrılan başlıca niteliklerini ortaya koymaktadır. Disiplinlerarasılığın söz konusu bütün bu terimlerinde “birleştirme”, “karşılıklı etkileşimde bulunan unsurları uyum içinde kullanma” anlamları

ön plana çıkmaktadır. Bu terimler arasından özellikle *köprü kurma/ödüncleme* ve *bütünleştirme/entegrasyon* ile bunlara ek olarak disiplinlerarası çalışmaların yürütülebilmesinde bir öncül şart olarak kabul edilen *karmaşıklık* terimleri, disiplinlerarası yaklaşımların ana çerçevesini ve kendisi ile sıklıkla karşılaştırılan “çok disiplinli”, “çapraz disiplinli”, “disiplinler ötesi” ve hatta “disiplinsiz” yaklaşımlarla başlıca farklarını da ortaya koymaktadır.¹ Kendine özgü kuralları ve terminolojik kapsamıyla disiplinlerarasılık böylece, daha sonraki dönemlerde farklı isimlerle adlandırılan diğer yaklaşımlardan belirgin biçimde ayrılan ve bunların temelini oluşturan niteliklere sahiptir.

2. Halkbilimi ve Disiplinlerarasılık

Folklorun *küçük gruplar arasındaki, sanatsal/estetik araçlarla gerçekleştirilen estetik ve yaratıcı iletişim süreçleri* (Ben-Amos, 1972; Ben-Amos, 1998; Brenneis, 1993) veya *gündelik yaşamdaki/sosyal hayattaki estetik eylemler* (Bauman, 1977; Kirshenblatt-Gimblett, 1983; Kirshenblatt-Gimblett, 1995; Abrahams, 2005) olarak tanımlandığı çalışmalarla halkbiliminin yalnızca bir inanç ya da “ilkel” alanlar araştırması, edebiyat incelemesi veya çözümlemesi olarak değil, en az iki kişi tarafından paylaşılan her türlü sözlü, sözsüz, maddi, görsel nitelikteki ve estetik değerdeki kültürel iletişim biçim ve süreçlerinin çok boyutlu ve profesyonel bir şekilde incelendiği müstakil bir disiplin olduğu da belirginleşmeye başlamıştır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen, halkbiliminin inceleme alanına giren konuların bireysel ve toplumsal, sosyolojik ve psikolojik, estetik ve iletişimsel temellerinin, bunların icrasından doğan anlamların ve bu anlamlardan kaynaklanan işlevlerin çözümlenmesine odaklanan her bir çalışma bir yandan halkbiliminin disiplinler sınırlarını genişletmiş öte yandan bu alanda yapılacak çalışmalarda yeni yaklaşımlara ve bakış açılarına duyulan ve duyulacak olan ihtiyacı da gözler önüne sermiştir.

Halkbilimi kapsamındaki türlerin her birinin kültürel bir iletişim biçimi ve sürecine karşılık geldiği, dolayısıyla da bu türlerin esasında birer paradigma olduğu ve her bir paradigmanın -yani folklorun “grameri” niteliğindeki her bir türün- da uygun kuram ve yaklaşımlarla incelenmesi gerektiği (Ben-Amos ve Goldstein, 1975; Ben-Amos, 1976; Honko, 1989; Karabaş, 1999) düşüncesinden hareketle gerçekleştirilmeye başlanan bu

¹ Disiplinlerarası yaklaşımların kuramsal zemini ve temel terminolojisi ile hakkında bk. (Klein, 1990: 11-118; Klein, 1996: Nissani, 1995: 121-128; Austin, vd., 1996: 271-282; 56-73; Klein, 2000: 3-24; Klein, 2001: 43-57; Klein, 2004: 2-10; Klein ve Newell, 1998: 3-22; Klein, 2010: 16-22; National Academy of Science, 2004; Schmidt, 2008; Jacobs ve Frickel, 2009: 43-65; Newell, 2011: 330-342; Newell, 2013: 23-28; Graff, 2016: 775-803; Szostak, 2016: 69-90; Darbellay vd., 2017: xi-xxii. Disiplinlerarası yaklaşımlar ve bunlarla karıştırılan diğer yaklaşımların temel özelliklerinin birbirlerinden farkları için bk. Klein, 1990: 19-54; Van den Besselaar ve Heimeriks, 2001; Alvargonzález, 2011: 387-403; Nicolescu, 1997: 1-11; Medne ve Muravska, 2011: 69-71; Stock ve Burton, 2011: 1094-1103; Lam vd., 2014: 159-160; Darbellay, 2015: 163-174; Grahame, 2016: 323-325; Repko ve Szostak, 2017: 23-27).

çalışmalar aynı zamanda, halkbiliminin ontolojik özellikleri bakımından disiplinlerarası konuları inceleyen müstakil bir kültür bilimi disiplini olduğunu da ortaya koymuştur (Henkes ve Johnson, 2002). Böylece halk bilgisi ürünlerinin çok yönlü ve karmaşık nitelikleri karşısında bilgi ve kuramların entegrasyonunun kaçınılmazlığı hızla anlaşılmaya, halkbiliminin inceleme alanına giren konuların ele alınıp çözümlenmesinde diğer disiplinlerden istifade edilmesine duyulan ihtiyaç giderek belirginleşmeye başlamıştır.

Bir halkbilimcinin, halkbilimi için son derece önemli olan bazı diğer disiplinleri kanıksamış olması gerektiğine yönelik (Hymes, 1972: 42) düşüncelerin yaygınlaşmasıyla halkbiliminin inceleme alanına giren konulardan hangilerinin disiplinlerarası olduğu konusundan çok halkbiliminin inceleme alanına giren konulardan hangilerinin daha disiplinlerarası olduğu ve disiplinlerarası entegrasyon sürecinde halkbiliminin konununun, tutumunun nasıl olacağı gibi konuların tartışılması hız kazanmıştır. İnsan ve kültür ekseninde ortaya çıkan bütün halk bilgisi yaratmalarındaki lengüistik faktörler, estetik değerler, psikolojik, sosyolojik ve teolojik özelliklere yönelen ilgi, yeni dönem halkbilimi çalışmalarında önemli bir devingenliği de beraberinde getirmiştir. Bunun bir sonucu olarak kültür araştırmalarındaki yeni ve farklı yönelimler içinde cins, ırk, sınıf vb. nedenlerle ihmal edilen ve modernlik içinde unutilan insanla ilgili olguların araştırılmasında (Gulbenkian Komisyonu, 2016: 64, 66) etnografya, antropoloji ve edebiyat araştırması alanlarını bünyesinde toplayan ve böylece insan ve toplum bilimlerini birleştiren yeni bir disiplin olarak beliren halkbilimi kendi bilgi birikimini, kuram ve yaklaşımlarını günümüzde de hızla inşa etmeye devam etmektedir.

Bununla birlikte günümüzde halkbilimi temel eğilimleri, inceleme alanları, kuram ve yaklaşımları, bilgi birikimi ve metotları büyük oranda belirlenmiş sistemli, profesyonel ve bu alanda uzmanlaşmış araştırmacılar tarafından çalışmaların sürdürüldüğü müstakil bir disiplindir. Yine bununla birlikte, halkbiliminin kendi araştırma, inceleme ve çözümleme yöntemlerini belirginleştirerek diğer disiplinlerden bağımsız bir disipline dönüşmesi demek, onun söz konusu disiplinlerle olan ya da olması gereken etkileşimlerini tamamen reddetmek anlamına gelmemelidir. Çünkü halkbilimi, kendisi dışındaki farklı disiplinlerle doğrudan ya da dolaylı fakat mutlaka belirli düzeylerle ilişki ve etkileşim içinde bulunan ya da bulunması gereken kavşak bir disiplindir. Nitekim, folkloru “otonom” veya “bağımsız” bir disiplin olarak tanımlamanın folklorun sınırlarını daraltan ve ona zarar verici bir değerlendirme olduğunu düşünen Richard Bauman’a (1996) göre folklorun gücünün ve sınırlarının en güçlü şekilde fark edilebilmesi, insan eylem ve söylemlerinin dışavurumlarının bütüncül olarak anlaşılabilmesi ve folklorun toplum, kültür, tarih ve politika ilişkileri çerçevesinde tümleşik bir

biçimde değerlendirilebilmesi için onun *disiplinlerötesi* prensiplerini savunmak gerekmektedir (15-16).

Tüm bu özellikleri ve gelişim süreçleriyle günümüzde halkbilimi, bir topluluğun geleneksel ve anonim dünya görüşünü ve bunun dışavurumları olarak kabul edilen, söze harekete ve nesneye dayalı ifade edilen her türlü anlamlı formu ve bunların oluşumlarına, geliştirilip pekiştirilmelerine yönelik iletişim olaylarının içinde konu edildiği bir bilim alanı olarak değerlendirilmektedir. Üzerinde çalıştığı malzeme ve çalışma yöntemlerinden kaynaklanan çok yönlülüğü, halkbiliminin hem bir beşerî hem de bir sosyal bilim olarak akademide eşsiz bir kavşak disiplin hüviyetine kavuşmasına ve diğer disiplinlerde görülmeyecek bir paradigma bolluğuna ve yorumlayış zenginliğine sahip olmasına yol açmıştır. Mensup olduğu disiplinin prensiplerine göre, bu anlamlı dışavurum formlarını derleyen, kayıtlara geçiren, tür, tip ve motif esasına dayalı olarak tasnif eden ve bu şekilde sınıflandırılmış malzemeyi kültüre özel olarak kendi içinde veya kültürler arası denklik ve koşutluklar kurma esasına göre geliştirilmiş modeller doğrultusunda karşılaştırıp muhtelif kuramsal bakış açılarına göre yorumlayarak tahlil edip bir senteze ulaşan halkbilimcinin bunları gerçekleştirebilmek için kendini farklı disiplinlerden soyutlaması söz konusu olamayacaktır (Çobanoğlu, 2000: 33-40).

Bu doğrultuda; bireyin, toplumun ve birey içinde toplumun çeşitli eylem ve söylemlerinin kültürel ve estetik boyutlarını iletişimsel bir yaklaşımla ele alan halkbiliminin inceleme alanına giren konuların her birinin kendi temel nitelikleri itibarıyla az ya da çok karmaşık bir yapıya sahip olması ve birden fazla disiplinin doğrudan inceleme alanına giriyor olması, halkbiliminin disiplinlerarasılıkla ilişkilerinin de en temel dayanağı ve göstergesidir. Söz konusu disiplinlerin çok önemli bir kısmıyla belirli bir noktada ve boyutta buluşan halkbilimi toplumu, bireyi ve toplum içinde bireyi tanımak, onun her türlü eylem ve söylemini, inanç, düşünce ve kabullerini, üretim ve tüketim süreçlerini vb. anlamaya yönelik çeşitli alanlarda gerçekleştirilecek disiplinlerarası çalışmalar için etkileşimlere sonuna kadar açık bir disiplin olarak karşımızda durmaktadır.

Hal böyle iken halkbiliminin artık disiplinlerarası ilişkilerden bağımsız bir disiplin olarak düşünülmesi mümkün değildir. Bu bakımdan “halkbilimi neden disiplinlerarasıdır” ya da “halkbilimi çalışmalarında disiplinlerarası ilişkilerden neden yararlanılmalıdır” sorusunun fakat belki de bundan da çok “halkbilimi çalışmalarında disiplinlerarası yaklaşımlardan ne zaman, nerede ve nasıl yararlanılmalıdır” gibi soruların sorularak bunlara yanıt aranması yerinde olacaktır.

2.1. Neden?

İnsanın duygu, düşünce, algı, sezgi ve davranışları arasındaki ilişkileri inceleyip çözümlenmek, insan ve toplum bilimi çalışmaları içindeki en zor konular arasında yer almaktadır. Yine bunlar içinde geleneksel ve popüler

iletisimsel formların sosyolojik ve psikolojik temellerini inceleyen kültürel çalışmalar da araştırılması zor olan alanlardır. Söz konusu olguları ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkileri inceleyip çözümleyen çok yönlü disiplinlerden biri de halkbilimdir. Halkbiliminin yalnızca dil, kültür ve edebiyat alanlarıyla değil, insan ve toplum bilimlerinin daha pek çok alanıyla doğrudan ilişkili olduğu gerçeği de bu nedenle karşımızda durmaktadır. Bu çerçevede halkbilimi, inceleme alanının genişliği ve bu alan içerisine giren konuların çeşitliliği ile bunların insan ve kültür eksenli çözümlenmesinde diğer disiplinlerle iletişime açıklığı bakımından disiplinlerarasılığa en açık disiplinlerden biri olarak belirlemektedir. Halkbiliminin etkileşim içinde bulunduğu disiplinlerden başlıcaları olarak antropoloji, dilbilim, edebiyat incelemesi ve çözümlenmesi, etnomüzikoloji, güzel sanatlar, felsefe ve teoloji, iletişim bilimleri ve medya, sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji vb. sayılabilir.

Bu yaklaşımdan hareket edildiğinde antropolojik dilbilim, karşılaştırmalı edebiyat, halkbilimi gibi disiplinlerin dil, kültür ve edebiyat biçimlerinin karşılıklı etkileşimleri üzerine temellendiği ve bu bakımdan birbirleriyle hem malzeme hem de inceleme alanı, yöntemleri vb. bakımından büyük ölçüde bir yakınlığın bulunduğu kuşkusuzdur. Dolayısıyla da aynı filolojik programdan türetilmiş olsalar da bir çalışma alanı olarak halkbiliminin dil, kültür, insan ve edebiyat ilişkilerini ve buna yönelik konuları kendine özgü derecelerde ve boyutlarda incelemesi ve bu yönüyle de filoloji alanında bulunan kendisi dışındaki tüm alanları bütünleştirici bir vizyona sahip olduğunun özellikle vurgulanması gerekmektedir. Bu nedenle Richard Bauman dili, edebiyatı, kültürü, toplumu, siyaseti ve tarihi bir araya getiren ilişkilerin herhangi bir boyutuyla ilgilenen herhangi bir bilim insanının potansiyel olarak "halkbilimci" olduğunu belirtmektedir (Bauman, 1996: 17).

Halkbilimi, özünde bir kültür iletişim incelemesi ve çözümlenmesi bilimidir. Bu disiplinin merkezinde insan vardır ve asıl inceleme alanı insanın üretip tükettiği unsurların iletişimsel ve sanatsal özellikleri bulunmaktadır. Bu nedenle; bireyi ve toplumu inceleyen çeşitli disiplinler arasında kavşak bir noktada bulunan halkbiliminin ilişkili olduğu başlıca disiplinlerin belirlenmesini takiben -ister halkbilimi alanında isterse diğer disiplinlerde olsun- sürekli devam eden belirli bir iş birliğinin, iletişimin, düşünme ve üretme, bütünleştirme ve yeniden yapılandırma sürecinin benimsenmesi gerekmektedir.

Toplumsal yapıdaki gelişme ve değişmelerin folklor ürünlerine de yansıdığı gerçeği, toplumsal yapı ile folklor ürünleri arasındaki ilişkilerin de karşılaştırmalı bir şekilde araştırılmasını gerektirmektedir (Karabaş, 1999: 42). Değişen ve dönüşen dünyada, insanın ve onun ortaya koyduğu, değiştirip dönüştürdüğü kültürel ürünlerin, söz konusu değişim ve dönüşümlerin takip edilebilmesi ve bütüncül olarak incelenip çözümlenebilmesi hem halkbilimi alanında hem de bunun dışındaki

disiplinlerin çatısı altında oluşturulacak yeni bilimsel yaklaşımlardaki sürekliliğe bağlıdır. Bu kapsamda, aslında halkbilimi ve disiplinlerarası ilişkileri doğrultusunda özel stratejiler geliştirmek zor değildir. Önemli olan, folklorun disiplinlerarası ve bütünleştirici niteliklerini, yani folklorun odak kaygılarını ve diğer disiplinleri folklorun entelektüel mirasını paylaşan bir dizi disipline bağlayan özelliklerini kavramaktır. Bu akademide halkbiliminin ve bu alanda çalışan araştırmacıların çalışmalarının geleceğini güvence altına almanın kesin bir yoludur (Bauman, 1996; Zeitlin, 2000).

Halkbilimi çalışmalarında disiplinlerarası iletişim ve etkileşimlerin olasılığının ve öneminin, bu alandaki çalışmalarda özel stratejiler geliştirme olasılığının basit bir örnek olarak atasözleri üzerinden değerlendirilmesi mümkündür. Bir toplumun edebiyat, eğitim, felsefe, kültür, düşünce ve inanç tarihi gibi alanlardaki tutum ve yaratımlarının en belirgin parçaları olmakla birlikte temelde bir halk bilgisi ürünü olan ve dolayısıyla da öncelikle halkbiliminin inceleme alanına giren başlıca konulardan biri olarak atasözlerinden hareket ettiğimizde, atasözlerinin başlıca şu alanlarla ilişkili olduğu belirtilebilir:

1. Çeşitli sosyal bağlamlardaki performans (söz edimi) unsurları olarak; edebi ürünler ve özellikle de halk anlatıları içindeki kullanımları bakımından iletişim, dilbilim, anlambilim, göstergebilim, stilistik, söylem çözümlemesi ve yorumbilim (iletişim, dilbilim, edebiyat incelemesi ve eleştirisi) ile

2. Üretildiği ve içinde kullanıldığı toplumun ve kültürün halk felsefesini, dünya görüşünü, evrensel ve yerel inançları, tasavvufi eğilimleri yansıtması bakımından halk felsefesi, düşüncesi ve inançları (felsefe ve teoloji) ile

3. İnsana dair çok çeşitli davranış ve bilgi biçimlerini barındırması bakımından sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji ve psikiyatri ile

4. Eğitim bilimleri ve dil öğretimi kapsamındaki nitelikleri bakımından pedagoji (eğitim bilimleri) ile

5. Canlandırma ve performans özellikleri bakımından sanat ve ikonografya (güzel sanatlar) ile

6. Geçmişten günümüze ve özellikle de modern dönemlerdeki kullanımları çerçevesinde politika, kalıp yargılar, kitle iletişim araçları ve popüler kültür (iletişim ve siyaset bilimleri) (Norricks, 1985; Mieder, 2004; Mieder, 2008; Mieder, 2015; Mieder, 2018) ile.

En eski dönemlerden günümüze kadar birbirinden farklı ve çeşitli alanları ilgilendiren bir konu ve fakat temelde halk bilgisi ürünleri olarak atasözleri üzerine gerçekleştirilen disiplinlerarası çalışmaların paremiyoloji/paremiyografya (*paremiology/paremiography*) adında müstakil bir disipline yol açması ve bu disiplinin öncül isimleri arasında halkbilimcilerin belirleyici olması da şaşırtıcı değildir (Mieder, 2006; Hrisztova-Gotthardt ve Varga, 2015). Söz konusu durum, disiplinlerin inceledikleri konuların kendi içlerindeki ve diğer çalışma alanlarıyla olan

ilişkileri kapsamında zamanla nasıl zenginleşerek yeni disiplinlerin oluşumuna yol açabileceğini göstermesi bakımından da dikkat çekicidir. Bu bakımdan atasözleri üzerinde gerçekleştirilecek her yeni ve bütüncül çalışmanın, olası bir paradigma değişikliğine ve yeni yaklaşımların üretilmesine imkân sağlayacak potansiyele sahip olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Üzerinde pek çok çalışmanın gerçekleştirildiği atasözleriyle ilgili yapılacak yeni bir çalışmada, yukarıda yer verilen nitelikleri doğrultusunda, konuya hangi açıdan yaklaşılacaksa buna uygun olarak çeşitli disiplinlerin görüş ve yaklaşımlarından belirli ölçülerde yararlanılması gerekecektir. Atasözü üzerine bu yaklaşımla yapılacak yeni çalışmalar ile halkbiliminin inceleme alanına giren konuların ne kadar karmaşık ve çok boyutlu olduğu anlaşılacak, ortaya çıkacak yeni yaklaşım modelleriyle yeni çalışma alanları hatta yeni alt disiplinler de oluşabilecektir.

Dahası bu durum, yalnızca atasözleri için değil, halkbiliminin inceleme alanına giren pek çok tür ya da konu için söz konusu edilebilir. Örneğin; anlatı esasına dayalı bütün türleri, insanın kendisini (ve dünyasını) öykülendirerek şekillendirdiğinin savunulduğu bir yaklaşım olarak *homo narrans* çerçevesinde değerlendirdiğimizde, bu anlatıları sosyolojik, psikolojik, iletişimsel vb. tüm özellikleri bakımından disiplinlerarası bakış açılarıyla çözümlenirken ortaya farklı görüşler, kuramlar ya da en azından yeni bilgi birikimleri çıkacaktır (Mechling,1991; Niles, 1999). Bu çerçevede bir destanı, efsaneyi, masalı, fıkıyı veya herhangi bir sözlü anlatı türünü çözümlemek istediğimizde halkbilimi kuramları içerisine edebiyat eleştirisi ve çözümlenmesi kuramlarını (semantik, semiyotik, hermenötik vb.), özellikle de anlatıbilim çerçevesinde oluşmuş bilgi, kuram ve yaklaşımları da entegre etmemiz gerekecektir.

Öte yandan, halk kültürü içinde hayvanların yeri ve önemi üzerine yapılan ve yapılacak olan çalışmaların belirli bir olgunluğa erişmesi durumunda, *zoofolkloristik* (Kaučič, 2015; Telban, 2018) adında bir disiplinin oluşmaması için hiçbir bilimsel engel bulunmamaktadır. Bu doğrultudaki örnekleri, her biri farklı düzeylerdeki estetik iletişim türleri ve süreçlerine karşılık gelen her bir halk bilgisi ürünü ve türü için, farklı derecelerde, farklı disiplinlerarası ilişkiler düzleminde, çeşitlendirmek mümkündür.

Bu duruma yol açan başlıca nedenler ise halkbiliminin özündeki “yerel ve evrensel olma”, “bireye ve topluma ait olma”, “sözlü, yazılı, maddi, görsel-işitsel olma”, “çeşitlilik halinde ve metinlerarası olma”, “dile bağlılık”, “kendimiz ve başkaları hakkında” (ezoterik/egzoterik) olma vb. gibi temel niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü halkbiliminin bütün bu temel özellikleri aynı zamanda onun disiplinlerarası yaklaşımlarla ele alınmasını gerektirmektedir ki bu durum “neden” sorusunun olduğu kadar “ne zaman”,

“nerede” ve “nasıl” sorularının da cevabına yönelik önemli hususları bünyesinde barındırmaktadır.

2.2. Ne Zaman, Nerede?

Tek bir disiplinle ya da uzmanlık alanıyla çözülemeyecek ölçüde karmaşık konulara değinme, böyle sorulara cevap arama ya da bu kapsamdaki problemleri çözme süreci olarak tanımlanmaktadır (Klein-Newell, 1998: 3). Bu bakımdan disiplinlerarası yaklaşımların ortaya çıkışının başlıca dayanaklarından biri olan *karmaşıklık kuralına* göre bir konunun disiplinlerarası çerçevede araştırılabilmesi için tek disiplinle bütüncül biçimde çözümlenmesi mümkün olmayan, birbirinden farklı her bir disiplinin görüş ve kuramlarıyla biraz daha kapsamlı anlaşılabilen ve nihayet disiplinlerarası etkileşimler aracılığıyla çözümlenebilen karmaşık bir dokuya sahip olması gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle; bir konunun disiplinlerarası araştırma, inceleme ve çözümleme sürecine alınabilmesi için konunun disiplinlerarası ortak bir problem olması, tek bir disiplinle çözümlenmesi mümkün olmayan karmaşık bir sistem bütünlüğüne karşılık gelmesi ve bunlara ek olarak söz konusu problemin daha önce bütüncül şekilde çözümlenmemiş olması gerekmektedir.²

Buradan hareketle, halkbilimi çalışmalarında disiplinlerarası yaklaşımlardan nerede/ne zaman yararlanılacağı sorununa yanıt olarak “tek bir disiplinle çözümlenmesi mümkün olmayan karmaşık bir konu söz konusu olduğunda”, “henüz bütüncül bir şekilde çözümlenmemiş bir problem söz konusu olduğunda”, “halkbiliminin bilgi birikimi, kuram ve yaklaşımlarının tek başına ve bütüncül olarak çözümleyemediği konu ve durumlar söz konusu olduğunda” gibi yanıtlara ulaşmak mümkündür. Tam da burada, halkbiliminin inceleme altına giren hemen her konunun -bireyin ve toplumun çeşitli inançlarını ve inanç temelli davranışlarını ve söylemlerine karşılık gelmesi bakımından- karmaşık bir niteliğe sahip olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Nitekim halk bilgisi ürünlerinin hemen hepsinin sosyal tabanı, psikolojik özellikleri, antropolojik ve etnolojik temelleri, inançlarla olan ilişkileri, edebi özellikleri, lengüistik nitelikleri vb. yönleri görmezden gelinemeyecek kadar belirgindir. İnsanın ve toplumun kültür yaratma eyleminin kökeninde daima psikolojik ve sosyolojik etkenlerin olduğu, kültürel iletişim yaratma ve aktarma eylemlerinin büyük ölçüde söz/dil ile gerçekleştirildiği ve bunun da halkbiliminin inceleme alanına giren konuların çok ciddi bir tutarını oluşturduğu vb. hususlar dikkate alındığında, hangi konu ele alınacak olursa olsun, disiplinlerarası yaklaşımlardan belirli ölçülerde yararlanmanın gerekeceğini söylemek mümkündür.

Bu bakımdan “halkbiliminin inceleme alanına giren konulardan hangisi karmaşıktır” yerine “halkbiliminin inceleme alanına giren

² Disiplinlerarası çalışmalarda öncül gerekçelerden biri olan *karmaşıklık* hakkında kapsamlı bilgi için bk. (Hübenthal, 1994; Newell, 2001; Newell, 2006; Newell, 2011; Klein, 2004).

konulardan hangisi ne kadar -veya daha- karmaşıktır” sorusunun sorulması gerekmektedir. Bu çerçevede disiplinlerarası yaklaşımları halkbilimi alanında gerçekleştirilecek çalışmalar bakımından değerlendirdiğimizde en önemli vurguyu, kullanılabilir yaklaşımlarındaki çeşitliliğe yapmamız gerekecektir. Bu bakımdan disiplinlerarasılık her şeyden önce disiplinler arasında gerçekleştirilen bir “iletişim” sürecidir ve bu bakımdan çok farklı “bağlamları” göz önünde bulundurmaya gerektirmektedir. Dolayısıyla da bireyin ve/veya toplumun her türlü bağlamda gerçekleştirebildiği kültür üretme eylemini inceleyen bir kültür iletişimi ve çözümlemesi disiplini niteliğindeki halkbiliminde disiplinlerarası çalışmalar gerçekleştirilirken metin merkezlikten uzaklaşarak metnin bağlamı ve bu bağlamda kazandığı değerler gözetilerek bunların analiz ve sentez düzeyinde değerlendirilmesi/çözümlemesi yapılırken disiplinlerarası etkileşimlerden yararlanmak önem kazanmaktadır.

Halkbiliminin özellikle de sosyolojik ve psikolojik çözümleme gerektirecek konuları ele alınırken disiplinlerarası yaklaşımların benimsenmesi adeta kaçınılmazdır. Disiplinlerarası yaklaşımların da halkbiliminin özellikle çok yönlü, derin yüzeysel ve karmaşık konularının çözümlenmesi ve herhangi bir alandaki anlamların ve terimlerin halkbilimsel karşılıklarının belirlenmesi için yararlı olacağı açıktır. Halk bilgisi kapsamındaki tüm konuların ve özellikle bunların iletişimsel, estetik değer ve yorumsayıcı nitelikleri üzerinde gerçekleştirilecek çözümlemelerin, halkbiliminin disiplinler geleceğine olumlu ve kalıcı değerler sağlayacağını belirtmek yanlış olmayacaktır. Disiplinlerarası bilgi, kavram ve fikirlerin entegrasyonu halkbilimcinin ufkunu açacak ve ona, halkbiliminin araştırma alanına giren konuların hem daha iyi kavrama hem de daha iyi çözümleme ve ulaştığı sonuçları aktarma imkânı verecektir.

Bu bakımdan halkbiliminin disiplinler geleceği aynı zamanda onun disiplinlerarası temellerinin de gözetilerek çalışmaların bu doğrultuda, bütüncül ve çok yaklaşımlı bir şekilde gerçekleştirilmesine bağlı gözükmektedir. Peki halkbilimci diğer disiplinlere ait görüş ve yaklaşımları halkbiliminin inceleme alanına giren konuları inceleyip çözümlerken nasıl bir tavır takınmalı, hangi hususlara dikkat etmelidir? İşte halkbilimi araştırmalarında kullanılacak yeni bilimsel paradigmaların, devingenlik yaratacak görüş, kuram ve yaklaşımların oluşması, dahası halkbilimi içinden yeni alt disiplinlerin çıkması esasen bu soruya ve ona aranıp bulunacak olası yanıtlara bağlıdır.

2.3. Nasıl?

Takım çalışması ya da bireysel bütünleştirmelerden oluşan çok çeşitli bütünleştirme teknikleriyle yürütülen disiplinlerarası çalışmalar, her konuya, disipline göre farklılık gösterebilmekle ve her çalışmada gelişip dönüşebilip yenilenebilmekle birlikte, söz konusu sürecin (1) problemin tespiti ve tanımlanması, (2) birleştirici çerçevenin ve uygun soruların

araştırılması, (3) daha önce belirmiş bilgi birikiminin tespiti, yapılmış belli başlı disiplinler ya da interdisipliner çalışmaların karşılaştırılması ve soruların genişletilmesi, (4) yararlanılacak disiplinleri belirleme, seçilen disiplinlerarası yaklaşımları uzlaştırma ve ortak dil kurarak disiplinlerarası iletişimi sürdürme, (5) karşılıklı ilişkileri ve ortaklıkları belirlemek için bireysel parçaları bütünleştirme, (6) katkıları sıralama ve yeterliliklerini değerlendirme, (7) gerçekleştirilen entegrasyonu sınanma ve sonuçları üzerine düşünme, (8) öngörülen çözüm biçimlerini onaylama ya da reddetme, (9) kapsamlı ve bütünleştirici analizler aracılığıyla yeniden yapılandırma sürecini tamamlama ve (10) sonuçları paylaşmak suretiyle sonraki çalışmaları yönlendirici etkileri sıralama şeklinde belirli adımlarından oluşması gerekmektedir (Klein, 1990: 188-190; Szostak, 2002: 105-119).

Her disiplinin bir konuyu kendi odak noktasından hareketle ele alması bir zorunluluktur ve işte tam da burada “entegrasyon”, “sentezleme” ve “odaklanma” gibi sorunlar belirmektedir. Bu sorunları çözenin yolu ise konuyu ele alırken kullanılacak disiplinlerin ortak bir zeminde birbirleriyle bütünleştirilerek uyum içinde kullanılmasıdır. Zaten disiplinlerdeki farklılaşmalar ve dallanmalar da hem sözü geçen farklılaşmalar hem de bahsedilen entegrasyon süreci sonucunda ortaya çıkmaktadır (Klein, 1990: 43). Bu bakımdan aslında disiplinlerarası yaklaşımlar da öz olarak tıpkı disiplinler gibi “yeni bilgiler edinme” prensibiyle veya bu amaca yönelik çalışmaktadır. Çalışma yöntemleri bakımından belirginleşen en önemli fark ise disiplinlerarası yaklaşımların bazı genel kurallara bağlı kalmakla birlikte diğer disiplinlerden özgürce bilgi ve yaklaşım devşirebilmesi, dahası devşirdiği bilgi ve kuramları ödünçleme ve entegrasyon sürecine sokup yeniden yapılandırarak ortaya yeni görüş ve yaklaşımlar çıkarması ve böylece de karmaşık problemlere bütüncül bakış açısıyla çözüm üretmesinden kaynaklanmaktadır.

Disiplinlerarası yaklaşımlarla gerçekleştirilen çalışma süreçlerinin sonucunda ortaya çıkan olgular ve bunların nitelikleri, birden fazla disiplin arasında kurulan iletişim ve ödünçlemelerden kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan disiplinlerarasılık özünde, en az iki farklı disiplin arasında kurulan köprülerden hareketle gerçekleştirilen çabaların sonucunda ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla da birbirleriyle yakın bir ilişki içinde bulunan *köprü kurma*, *ödünçleme* ve *bütünleştirme* süreçleri, disiplinlerarasılığın öncül ve önemli konularındandır. Bu bakımdan disiplinlerarası ödünçleme sürecinde ele alınan konuya odaklanarak köprü kurulan uygun disiplinlerin ilgili görüş ve yaklaşımlarından, akademik çerçevedeki ortak bilgi birikiminden faydalanarak konuyu bilimsel düzlemde bütüncül bir çözüme kavuşturmak asıl hedef olarak belirmektedir. *Köprü kurma* ve *ödünçleme* aşamaları bir disiplin özelinde disiplinlerarası yaklaşımlarla gerçekleştirilecek çalışmaların planlanmasındaki en temel hususlardandır.

Kurulan köprüler aracılığıyla yapılan ödünçlemelerin ve disiplinlerarası iş birliğinin güçlü, sistemli ve sonuç olarak başarılı bir şekilde bütünleştirilmesi, disiplinlerarası ifadesiyle birbirine iyi *entegre edilmesi* ve gerçekleştirilen bu entegrasyon sonucunda bilgi, kuram ve görüşlerin yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Çünkü disiplinlerarası bir yaklaşımla gerçekleştirilen çalışmalardan beklenen çıktılardan ilki, iyi entegre edilmiş ve yeniden yapılandırılmış bilginin incelenen konunun bütüncül bir şekilde çözümlenmesini sağlamış olmasıdır (Stephenson, vd., 2010: 273-276).

Herhangi bir konu üzerinde disiplinlerarası yaklaşımlarla çalışmak, ilgili disiplinlerin görüşlerinden fikir edinmek ve bu fikirleri ana disiplinin görüşleriyle geliştirerek, özellikle de karmaşık konuların çözümlenmesinde daha geniş bir bakış açısını ve kapsamlı bir kavrayışı ve sentez olanağını beraberinde getirmektedir. Böylece, disiplinlerarası görüşlerdeki bütünleşme sonucu her bir disiplin bir yandan kendi kuramsallığını sağlamlaştırırken bir yandan da ilgili disiplinin sınırları genişlemektedir (Klein, 2001: 43-57; Newell, 2001: 1-25). Bu bakımdan disiplinlerdeki sınırları belirlenmiş baskın görüşlerin ve yaklaşımların yerini disiplinlerarasılıkta esnek ve uyumlu görüş ve yaklaşımlar almaktadır. Daha açık bir ifadeyle disiplinlerarası araştırmalarda tek ve *en iyi* şeklinde adlandırılabilir bir tanım ya da yaklaşım söz konusu değildir. Daima birden fazla seçeneğin ve bunların her birinin değerli olduğu bir anlayış söz konusudur.

Görüldüğü gibi disiplinlerarasılık bütünleştirici bir senteze ulaşmak için yürütülen ve genellikle bir problemin, konunun, başlığın ya da meselenin tespitiyle başlayan bir süreçtir. Bu süreçte -belirli teknik aşamalar söz konusu olmakla birlikte- araştırmacıların tamamıyla belirlenmiş, çizgisel ve mutlak bir ilerleyiş düzeni söz konusu olamayacak, her disiplinlerarası çalışma kendi çalışma ve ilerleme düzeninde şekillenen çeşitli basamaklardan oluşan bir süreç biçiminde yürütülüp tamamlanacaktır. Böylece disiplinlerarası çalışmalarda değişmez kurallardan çok çalışmanın kendi seyrine göre ilerleyen, incelenen konunun merkez ve hedef disiplinindeki görüş ve yaklaşımların entegrasyon türevlerine göre şekillenen bir çalışma izleği söz konusu olmaktadır. Disiplinlerarasılık, disiplinlerin sınırları içindeki bilgi birikimlerini, fikir ve görüşleri, kuram ve yaklaşımları ortak bir zeminde bütünleştirerek ortaya yeni bir yaklaşım metodu ve bunun sonucunda yeni fikirler çıkarmayı hedeflemektedir. Bu bakımdan disiplinlerarası yaklaşımlarla yürütülecek çalışmalarda merkez konunun ve disiplinin bütünüyle terkedilmemesi değil, diğer alanlardaki bilgi ve yaklaşımların konuyu bütüncül bir şekilde çözümlenmesi için dikkatli bir şekilde birbirine entegre edilmesi esastır. Disiplinlerarasılık ancak böyle kavrandığında kullanılabilir bir sistem olarak işletilebilecektir. Çünkü disiplinler “arasılık” disiplinlerdeki birikimlerin ortak bir zeminde birleştirilerek disiplinlere daha geniş bir hareket alanı,

yeni bilgi birikimleri ve çözümlene olanakları sağlama ana düşüncesinden beslenmektedir. Böylece insan ve toplum bilimlerinin tüm alanlarıyla etkileşimi sağlamak, bilgiyi parçalamak yerine bütünleştirerek kullanmak mümkün olabilecektir.

Bu nedenle halkbilimi çalışmalarında disiplinlerarası yaklaşımlardan “nasıl” yararlanacağımıza yönelik sorulara en sağlıklı yanıtlar da yine ancak söz konusu çalışmanın sistemli bir şekilde kendi ilerleyişi sürecine bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda şekillenebilmektedir. Disiplinlerarası etkileşimlerle sürdürülen çalışmalarda dikkat edilmesi gereken, bir halkbilimcinin bütünüyle bir sosyolog, psikolog, dilbilimci, felsefeci, antropolog gibi davranmaktan kaçınması gerektiğinin bilincinde olmasıdır. Bir halkbilimcinin hiçbir zaman kendisi dışında bir şey olmaya ihtiyacı yoktur ve olmamalıdır. Bu nedenle de halkbilimci olduğunu ve hem gerçekleştireceği/gerçekleştirdiği araştırmaların hem de yapacağı değerlendirmelerin odağına, halkbiliminin görüş ve yaklaşımlarını koymasının gerektiğini unutmamalıdır.

Nitekim disiplinlerarası çalışmaların bir parçası olabilmenin ilk koşulu, diğer disiplinlerle alışveriş içerisinde bulunulabilecek, görüş ve yaklaşımlarını başkalarıyla bütünleştirebilecek, fikirleri entegre edilebilecek bir disipline sahip olmaktır. Bir diğer ifadeyle ayrı ayrı/müstakil disiplinler olmadan disiplinlerarasılığın söz konusu olması mümkün olamayacağından bir bakıma *disiplinlerarasılık disiplinin esiridir* denilebilir (Klein, 1990: 39). Halkbilimi ve disiplinlerarası ilişkileri doğrultusunda özel stratejiler geliştirmek zor değildir. Önemli olan, folklorun disiplinlerarası ve bütünleştirici niteliklerini, yani folklorun odak kaygılarını ve diğer disiplinleri folklorun entelektüel mirasını paylaşan bir dizi disipline bağlayan özelliklerini kavramaktır. Bu akademide halkbiliminin ve bu alanda çalışan araştırmacıların çalışmalarının geleceğini güvence altına almanın kesin bir yoludur (Bauman, 1996; Zeitlin, 2000).

Yine dikkat edilmesi gereken bir başka husus, disiplinlerarası yaklaşımlarla gerçekleştirilecek çalışma süreçlerinde “ne zaman”, “nerede”, “neden” sorularının hatırlanarak, çalışma aracılığıyla elde edilen sonuçların halkbiliminin bilgi ve kuramsal olarak zenginleşmesine ne ölçüde hizmet ettiğinin veya edebileceğinin de sorgulanmasıdır. Daha açık bir ifadeyle, birbirine büyük ölçüde benzeyen ve tekrar niteliği taşıyan, halkbiliminin bilgi birikimine, kuram ve yaklaşımlarına bir katkısı bulunmayan çalışmalar gerçekleştirmenin söz konusu çalışmayı gerçekleştirene ve içinde gerçekleştirdiği disipline yararı olmayacağından, “çalışma aracılığıyla neyin elde edildiği” daima gözetilmelidir. Halkbilimi alanında kullanılabilirliği tartışılan, yeni tanınan veya popülerleşen bir kuram ya da yaklaşımın herhangi bir halk bilgisi ürününe uygulanarak buradan çıkan sonuçların halkbilimcilerle paylaşılmasının ya da “bu kuram bu bilginin incelenmesi için uygun değildir” sonucunun çıkarılmasının halkbilimi çalışmalarına kalıcı bir katkı sağlayamayacağı da açıktır. Bu bakımdan, halkbilimi

çalışmalarında ilk olarak çalışma konusunu en iyi şekilde incelemeye imkân verecek görüş, kuram ya da yaklaşımın belirlenmesi, daha sonra ise konunun çeşitli yönleriyle incelenmesi ve buradan elde edilen sonuçların, Türk halkbilimi alanında yapılacak yeni çalışmalar için yol açıcı nitelikler taşıması son derece önemlidir.

Halkbilimi disipliner bir çalışma alanı olarak kapsam genişliği ve konu çeşitliliği bakımından oldukça zengindir ve bu bakımdan kendisi dışında kalan birçok disiplini de besleyici niteliktedir. Burada üzerinde durulması ve düşünülmesi gerekenin, halkbilimcilerin bu alandaki konu çeşitliliğinin ve bunların incelenmesinde ilişki kurulması gereken diğer disiplinlerin genel görüş, kuram ve yaklaşımlarına ne kadar hâkim olup olmadıklarıdır. Dahası, halkbilimcilerin ortaya koydukları çalışmalarla, bunlardan elde edilen çıktılarla, kuram ve görüşlerle, çalıştıkları disiplinin ne kadar kuşatıcı ve besleyici bir disiplin olduğunun temsilini yeterli düzeyde yapabilmeyenlerin de yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Bu durumda halkbilimcilerin yapması gereken, alanına yenilik getirecek ve onun entelektüel birikimini zenginleştirerek çalışmalar yapmasıdır. Bu ise metodolojik olarak sağlam bir zeminde yürütülecek çalışmalarla mümkün olacaktır. Burada önemli olan hangi konunun ele alındığından çok, konunun nasıl ele alındığıdır. Halkbiliminin inceleme alanına giren konuların bütüncül ve çok yönlü özelliklerinin çözümlenmesine olanak verecek şekilde çalışılmalıdır.

Disiplinlerarası diyaloglar tesadüfen gerçekleşmez ve eğer halkbilimciler çalışmalarını folklor çevresinde inşa edilmiş disiplin duvarlarının ardına koyarlarsa disiplinlerarası etkileşimler söz konusu olamaz (Bauman, 1996: 19). Bu nedenle bir halkbilimci disiplinlerarası çalışma sistematiğiyle hem çalışma sahası olarak halkbilimini daha iyi anlayacak, çözümlenecek, anlatacak ve hem de halkbilimini çok disiplinli özelliğini kullanarak onun bir disiplin olarak sınırlarının genişlemesine katkı sağlayacaktır. Disiplinlerarası etkileşimler kapsamında artırmanın mümkün olduğu çeşitli soruların sorulması ve bunlara cevap aranması sürecinde dikkat edilmesi gereken de halkbiliminin kendi disipliner düzeni içerisinde hareket etmek ve sonuç olarak halkbilimini esir vermeden ve hatta diğer disiplinleri esir almak üzere bilgi ve yaklaşım üretmektir. Atasözleri örneği üzerinden tartışıldığı üzere halkbilimcinin incelediği konuya uygun özel stratejiler geliştirebilmesi ve ortaya yeni görüş ve kuramlar koyabilmesi zor değildir. Bu doğrultuda aslında halkbiliminin inceleme alanına giren hemen bütün iletişim tür ve biçimlerinin incelenmesinde disiplinlerarası iletişim ve etkileşimlerin işletilmesi çeşitli seviyelerde mümkün olabilecektir. Bu hususta vurgulanması gereken, diğer disiplinlerde ortaya çıkan görüş, kuram ve yaklaşımlardan, halkbiliminin inceleme alanına giren konuların incelenmesinde, halkbilimi konularının başlıca problemlerinin çözümünde etkin bir yeterlilikte yararlanabilmek hususudur.

Sonuç

19. yüzyıl sonları ve özellikle de 20. yüzyıl ortalarından itibaren hızlanan, bilim tarihi içindeki gelişmeler sonucunda olağan ve kaçınılmaz biçimde ortaya çıkan disiplinlerarası yaklaşımlar, disiplinlere tek başlarına çözmeleri olanaksız karmaşık problemleri çözme, kendilerini yenileme ve böylece de gelişip değişen bilgi dünyasında varlıklarını sürdürebilme olanağı sağlamıştır. Kültürün sürekli değişen ve dönüşen dinamikleri nedeniyle bu alandaki çeşitli konuların incelenmesinde sürekli yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır ve bu bakımdan kültürel araştırmalar için disiplinlerarasılığın ayrı bir önemi bulunmaktadır.

İnceleme alanına giren olguların önemli bir kısmının sosyolojik, psikolojik, sosyal psikolojik, antropolojik, felsefi ve teolojik, edebi, iletişimsel vb. temelleri bulunduğundan, halkbiliminin özünde ve kendiliğinden disiplinlerarası bir disiplin olduğu bilinmektedir. Bu durum aynı zamanda, halkbiliminin, incelediği konular itibariyle geniş bir bakış açısıyla ve bütüncül bir şekilde çalışılması gereken bir disiplin oluşuyla da yakından ilgilidir. Yapılan her yeni çalışmayla disiplinler sınırlarının genişliği iyiden iyiye anlaşılan ve disiplinler inşası süren halkbilimi alanında gerçekleştirilecek çalışmalarda kullanılacak yeni yaklaşımlara duyulan ihtiyaç ve bu doğrultudaki arayışlar gün geçtikçe belirginleşmektedir.

Sosyal ve beşerî bilimlerin hemen her alanıyla yakın bir etkileşim içerisinde bulunan halkbiliminin kendi dışındaki disiplinlerin görüş, düşünce, yöntem, kuram ve yaklaşımlarının bu alanın kendine özgü prensipleri doğrultusunda dikkate alınarak işe koşulduğu yeni çalışmalara duyulan ihtiyacın karşılanabilmesi için disiplinlerarası yaklaşımların daha iyi tanınması gerekmektedir. Bu bakımdan bir halkbilimci konusunu diğer bilimlerin görüşleriyle beslemeli, halk biliminin görüşlerine, kuram ve yöntemlerine, bilgi birikimine yeni eklemeler yapmalı, her yeni çalışmasında, halkbiliminin inceleme alanına giren konuların özelliklerine göre, konuyu çok yönlü bir şekilde inceleyip çözümlenmeye ve ortaya konulacak yeni yaklaşımlarla halkbiliminin kuramsal zemininin genişlemesine katkı sunmayı hedeflemelidir. Bu doğrultuda, herhangi bir disiplinde olduğu gibi halkbilimi disiplinine bağlı çalışmalar gerçekleştirilen bir araştırmacının da yeni fikirlere ve bakış açlarına açık olması adeta bir ön koşuldur.

Bu bakımdan, halkbiliminin inceleme alanına giren çeşitli konuların çözümlenmesinde daha geniş bir inceleme, araştırma ve tartışma zemininin oluşturulmasına yardımcı olabilecek nitelikler taşıyan disiplinlerarası yaklaşımlarla halkbiliminin ilişkileri ve halkbilimi çalışmalarında bu yaklaşımların nasıl işe koşulabileceğine yönelik olguların daha fazla sorgulanması bir gereklilik olarak karşımızda durmaktadır. Buna karşın, mevcut literatüre bakıldığında, müstakil disiplinler arasındaki ilişkilerin oldukça belirginleşmiş olmasına rağmen halkbilimi ile diğer disiplinler

arasındaki etkileşimlerin olması gerekenden çok daha düşük seviyelerde kaldığı görülmektedir. Örneğin sosyoloji ve psikoloji, antropoloji ve arkeoloji, coğrafya ve tarih, dilbilimi ve edebiyat, felsefe ve dinbilimi, ekonomi, hukuk ve siyaset bilimi vb. arasındaki iş birliğine dayalı çalışmaların sayısı dikkat çekici düzeylere ulaşmışken halkbilimi ile diğer disiplinlerin iş birliğini yansıtan çalışmaların sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Disiplinlerarası yaklaşımlarla sürdürülecek olası çalışmalar aracılığıyla halkbiliminin diğer disiplinlerle olan ilişkileri, benzerlikleri ve farklılıkları, sınırları ve bütünleştirilebilecek çeşitli öğeleri daha iyi anlaşılacaktır. Böylece de halkbiliminin bir disiplin olarak kuramsal altyapısı, araştırma, inceleme ve çözümleme yöntemleri gelişip devinebilecek, diğer disiplinlerin de görüşlerinden yararlandığı bir kavşak disiplin olma özelliğini sürdürmesi mümkün olacaktır. Bütün bu süreçlerde halkbilimcinin yeri geldiğinde bir dilbilimci, sosyolog, psikolog, felsefeci, edebiyat eleştirmeni kadar düşünmesi, kafa yorması gerekecektir. Bu doğrultuda bütünleştirme ve çözümleme süreçlerini takiben bilginin yeniden düzenlenmesi sonucu yeni görüşleri ve yaklaşımları ileri sürme başarısını göstermesi söz konusu olabilecektir.

Halkbilimcinin tüm bunları yaparken bir sosyolog, psikolog, din bilimci, dilbilimci ya da edebiyat eleştirmeni olmadığını da hatırlaması, özünde bir halkbilimci olduğunu asla unutmaması gerekecektir. Bu yaklaşımla gerçekleştirilen halkbilimi merkezli çalışmalar sonucunda elde edilen yeni görüş, kuram ve yaklaşımların halkbiliminin disiplinler sınırlarını zenginleştirip çeşitlendirerek genişletmesiyle buradan bazı alt ya da yan disiplinlerin oluşması veya da yeni çalışma konu ve alanlarının oluşması mümkün olacaktır. Yine bu bakış açısıyla gerçekleştirilecek çalışmalar aracılığıyla diğer disiplinlerin de inceleme alanına giren konuların halkbiliminin temel görüş, kuram ve yaklaşımlarıyla araştırılması, incelenmesi ve çözümlenmesi sonucu söz konusu disiplinlere halkbilimi tarafından katkı sunulması da mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- ABRAHAMS, Roger D. (2005). *Everyday Life: A Poetics of Vernacular Practices*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- ALVARGONZÁLEZ, David (2011). "Multidisciplinarity, Interdisciplinarity, Transdisciplinarity, and The Sciences." *International Studies in the Philosophy of Science*, 25 (4): 387-403.
- AUSTIN, Timothy R. ve diğerleri (1996). "Defining Interdisciplinarity." *Modern Language Association of America*, 111 (2): 271-282.
- BAUMAN, Richard (1996). "Folklore as Transdisciplinary Dialogue." *Journal of Folklore Research*, 33 (1): 15-20.

- BEN-AMOS, Dan (1972). "Toward a Definition of Folklore in Context." A. Paredes ve R. Bauman (eds.). *Toward New Perspectives in Folklore içinde*. Austin: The University of Texas Press, ss. 3-15.
- BEN-AMOS, Dan - GOLDSTEIN, Kenneth S. (1975). "Introduction." D. B.-Amos- K. S. Goldstein (eds.). *Folklore. Performance and Communication*. The Hague-Paris: Mouton, ss. 1-7.
- BEN-AMOS, D. (1976). "Analytical Categories and Ethnic Genres." D. B.-Amos (ed.). *Folklore Genres*. Austin-London: University of Texas Press, ss. 215-242.
- BEN-AMOS, Dan (1998). "The Name is the Thing." *The Journal of American Folklore*, 111 (441): 257-280.
- BRENNEIS, Donald L. (1993). "Some Contributions of Folklore to Social Theory: Aesthetics and Politics in a Translocal World." *Western Folklore*, 52 (2/3/4) (*Theorizing folklore: Toward new perspectives on the politics of culture*): 291-302.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2000). "Bilim Felsefesi Bağlamında Halkbilimi ve Halkbilimsel Bilginin Teleolojik Serüveni." *Folklor/Edebiyat*, 24 (4): 27-42.
- DARBELLAY, Frédéric ve diğerleri (2017). "Introduction: Thinking Creativity, Design and Interdisciplinarity in a Changing World." F. Darbellay, vd. (eds.) *Creativity in the Twenty First Century*. Singapore: Springer, ss. xi-xxii.
- DARBELLAY, Frédéric (2015). "Rethinking Inter- and Transdisciplinarity: Undisciplined Knowledge and the Emergence of a New Thought Style." *Futures*, 65: 163-174
- GRAFF, Harvey J. (2016). "The "Problem" of Interdisciplinarity in Theory, Practice, and History." *Social Science History*, 40 (4): 775-803.
- GRAHAME, F. Thompson (2016). "Interdisciplinary Complexities." *Journal of Cultural Economy*, 9 (3): 322-329.
- Gulbenkian Komisyonu (2016). *Sosyal Bilimleri Açın. Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor*. (Çev.: Şirin Tekeli). İstanbul: Metis Yayınları (11. Baskı).
- HENKES, Barbara - JOHNSON, Richard (2002). "Silences Across Disciplines: Folklore Studies, Cultural Studies, and History." *Journal of Folklore Research*, 39 (2/3): 125-146.
- HONKO, Lauri (1989). "Folkloristic Theories of Genre." Anna-Leena Siikala (ed.), *Studies in Oral Narrative*. Special Issue of *Studia Fennica*, 33: 13-28. Helsinki: Finnish Literature Society.
- HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina - VARGA, M. Aleksa (2015, eds). *Introduction to Paremiology. A Comprehensive Guide to Proverb Studies*. Berlin: Walter de Gruyter.
- HUBENTHAL, Ursula (1994). "Interdisciplinary Thought." *Issues in Integrative Studies*, 12: 55-75.
- HYMES, Dell (1972). "The Contribution of Folklore to Sociolinguistic Research." A. Paredes-R. Bauman (eds.). *Toward New Perspectives in Folklore*. Austin: The University of Texas Press, ss. 42-50.
- JACOBS, Jerry A.-Frickel, Scott (2009). "Interdisciplinarity: a Critical Assessment." *Annual Review of Sociology*, 35: 43-65.

- KARABAŞ, Seyfi (1999). *Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KAUČIČ, Marjetka G. (2015). "Zoofolkloristics: First Insights Towards the New Discipline." *Narodna Umjetnost*, 52 (1): 7-30.
- KLEIN, J. Thompson-Newell, William H. (1998). "Advancing Interdisciplinary Studies." W.H. Newell, (ed.), *Interdisciplinarity: Essays From the Literature*. New York: College Board, ss. 3-22.
- KLEIN, J. Thompson (1990). *Interdisciplinarity. History, Theory, & Practice*. Detroit: Wayne State University Press.
- KLEIN, J. Thompson (1996). *Crossing Boundaries: Knowledge, Disciplinarity, and Interdisciplinarity*. University Press of Virginia.
- KLEIN, J. Thompson (2000). "A Conceptual Vocabulary of Interdisciplinary Science." Weingart, P.- Stehr, N. (eds.) *Practising Interdisciplinarity*. Toronto: University of Toronto Press, ss. 25-41.
- KLEIN, J. Thompson (2001). "Interdisciplinarity and the Prospect of Complexity: The Tests of Theory." *Issues in Integrative Studies*, 19: 43-57.
- KLEIN, J. Thompson (2004). "Interdisciplinarity and Complexity: An Evolving Relationship." *Emergence: Complexity & Organization*, 6 (1/2): 2-10.
- Klein, J. Thompson (2010). "A Taxonomy of Interdisciplinarity." R. Frodeman, vd. (Eds.) *The Oxford Handbook of Interdisciplinarity*. Oxford-New York: Oxford University Press, ss. 15-30.
- KIRSHENBLATT-GIMBLETT, Barbara (1983). "The Future of Folklore Studies in America: The Urban Frontier." *Folklore Forum*, 16: 175-234
- KIRSHENBLATT-GIMBLETT, Barbara (1995). "The Aesthetics of Everyday Life." Suzi Gablik (ed.) *Conversations Before the End of Time*. New York: Thames and Hudson, ss. 410-433
- LAM, Jacqueline C. K. ve diğerleri (2014). "Interdisciplinarity in Sustainability Studies: A Review." *Sustainable Development*, 22 (3): 158-176.
- MECHLING, Jay (1991). "Homo Narrans Across the Disciplines." *Western Folklore*, 50 (1): 41-51.
- MEDNE, Kristīne - MURAVSKA, Tatjana (2011). "Interdisciplinarity: Dilemmas Within the Theory, Methodology and Practise." Muravska, T.-Ozoliņa, Ž. (eds.). *Interdisciplinarity in Social Sciences*. Riga: University of Latvia Press, ss. 66-86.
- MIEDER, Wolfgang (2004). *Proverbs: A Handbook*. Connecticut: Greenwood Press.
- MIEDER, Wolfgang (2006). "The Proof of the Proverb is in the Probing: Alan Dundes as Pioneering Paremiologist." *Western Folklore*, 65 (3): 217-262.
- MIEDER, Wolfgang (2008). *Proverbs Speak Louder Than Words. Folk Wisdom in Art, Culture, Folklore, History, Literature, and Mass Media*. New York: Peter Lang.
- MIEDER, Wolfgang (2015, ed). *Wise Words: Essays on the Proverb*. New York: Routledge.
- MIEDER, Wolfgang (2018). "The Humanistic Value of Proverbs in Sociopolitical Discourse." *Humanities (The Challenge of Folklore to the Humanities Special Issue)*, 7 (1), 28.

- National Academy of Science (2004). *Facilitating Interdisciplinary Research. Committee on Facilitating Interdisciplinary Research. Committee on Science, Engineering, and Public Policy.* Washington: National Academy Press.
- NEWELL, William H. (2001). "A theory of Interdisciplinary Studies." *Issues in Integrative Studies*, 19/1: 1-25.
- NEWELL, William H. (2006). "Complexity and Interdisciplinarity. Knowledge Management, Organizational Intelligence and Learning, and Complexity." *Encyclopedia of Life Support Systems.* EOLSS Publishers,.
- NEWELL, William H. (2011). "The Road from Interdisciplinary Studies to Complexity." *World Futures*, 67 (4): 330-342.
- NEWELL, William H. (2013). "The State of the Field: Interdisciplinary Theory." *Issues in Interdisciplinary Studies*, 31: 22-43.
- NICOLESCU, Basarab (1997). "The Transdisciplinary Evolution of Learning." *Proceedings of the International Congress on What University for Tomorrow? Towards a Transdisciplinary Evolution of the University*, Locarno, 1-11. http://www.learndev.org/dl/nicolescu_f.pdf adresinden 3 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- NILES, John D. (1999). *Homo Narrans: The Poetics and Anthropology of Oral Literature.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- NISSANI, Moti (1995). "Fruits, Salads, and Smoothies: A Working Definition of Interdisciplinarity." *Journal of Educational Thought*, 29: 121-28.
- NORRICK, Neal R. (1985). *How proverbs mean. Semantic studies in English proverbs.* Amsterdam: Mouton.
- REPKO, Allen F. - SZOSTAK, Rick (2017). *Interdisciplinary Research: Process and Theory.* Los Angeles: Sage.
- SCHMIDT, Jan C. (2008). Towards a Philosophy of Interdisciplinarity. An attempt to Provide a Classification and Clarification. *Poiesis Prax*, 5: 53-69.
- STEPHENSON, Janet ve diğerleri (2010). "The Practice of Interdisciplinarity." *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 5 (7): 271-282.
- STOCK, Paul - BURTON, Rob J. F. (2011). "Defining Terms for Integrated (Multi-Inter-Trans-disciplinary) Sustainability Research." *Sustainability*, 3: 1090-1113.
- SZOSTAK, Rick (2002). "How to do Interdisciplinarity: Integrating the Sebate." *Issues in Integrative Studies*, 20: 103-122.
- SZOSTAK, Rick (2016). "Interdisciplinary Best Practices for Adapted Physical Activity." *QUEST*, 68 (1): 69-90.
- TELBAN, Monika K. (2018). "The Donkey in the Narrative Culture and Changing Sociohistorical Epistemology." *Studia Mythologica Slavica*, 21: 237-252.
- VAN DEN BESSELAAR, Peter - HEIMERIKS, Gaston (2001). "Disciplinary, Multidisciplinary, Interdisciplinary, Concepts and Indicators". *Proceedings of the 8th International Conference on Scientometrics and Informetrics.* Davis, M.-Wilson, C. S. (eds.). Vol. 2, ss. 705-716. The University of New South Wales, Sydney, Australia.
- ZEITLIN, Steven J. (2000). "I'm a Folklorist and You're Not: Expansive versus Delimited Strategies in the Practice of Folklore." *The Journal of American Folklore*, 113 (447): 3-19.